

Nr 24.*Utlåtande i anledning av väckta motioner angående viss ändring av 21 kap. 5 § rättegångsbalken.*

Första lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 242 i första kammaren av herr *Lodenus m. fl.* och nr 292 i andra kammaren av herr *Hedlund* i Östersund. I motionerna, vilka äro likalydande, hemställes, att »riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till ändring i 21 kap. 5 § rättegångsbalken av innebörd att juris kandidat, som icke är ledamot av Sveriges advokatsamfund, skall efter beprövande av vederbörande hovrätt kunna fungera såsom offentlig försvarare».

I motiveringen framhålla motionärerna bl. a. att erfarenheten visat, att behov av ytterligare rekryteringsunderlag för offentliga försvarare föreligger vid vissa domstolar. Vid ställningstagande till ifrågavarande spørsmål kunde man emellertid icke tillmäta frågan, huruvida brist på advokater föreläge eller icke, avgörande betydelse, utan man måste bedöma förutsättningarna och möjligheterna att under nuvarande förhållanden rekrytera och utbilda nya brottmålsadvokater.

I fråga om vad motionärerna i övrigt anfört får utskottet hänvisa till motionerna.

Gällande bestämmelser.

Enligt 21 kap. 3 § *rättegångsbalken* må den misstänkte vid sin talans förberedande och utförande biträdas av försvarare. Försvarare utses, med vissa undantag, av den misstänkte.

I fråga om behörighet att vara försvarare hänvisar lagrummet till bestämmelserna om rättegångsombud i 12 kap. Enligt dessa må ej såsom ombud brukas annan än den som rätten med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet finner lämplig att vara ombud i målet. Ombud skall vara svensk medborgare med hemvist inom riket. Ej må den vara ombud, som är omyndig eller i konkurstillstånd. Även vissa ytterligare behörighetsvillkor uppställas.

Har den misstänkte ej utsett försvarare eller avvisas av honom utsedd försvarare och finnes på grund av sakens beskaffenhet eller eljest hans rätt icke kunna utan biträde tillvaratagas, skall, enligt vad i 21 kap. 3 § vidare stadgas, offentlig försvarare förordnas för honom. Är den misstänkte anhållen eller häktad, skall även eljest, om han begär det, offentlig försvarare förordnas.

Beträffande brottmål, vari talan föres mot någon som ej fyllt tjuguet år, lämnas vissa särskilda regler i lagen den 20 december 1946 med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig. Förekommer i sådant mål anledning att döma till frihetsstraff eller förvaring eller att meddela villkorligt anstånd med straffs ådömande och saknar den underåriga försvarare, skall enligt 5 § offentlig försvarare förordnas för honom, om det icke på grund av sakens beskaffenhet eller eljest finnes uppenbart, att försvarare ej erfordras.

Offentlig försvarare utses enligt 21 kap. 4 § rättegångsbalken av rätten.

I 21 kap. 5 § stadgas, att till offentlig försvarare skall förordnas advokat, som finnes lämplig därtill. Företrädesvis bör anlitas någon, som vid rätten brukas som rättegångsombud. Har den misstänkte till offentlig försvarare förordnat någon, som är behörig därtill, skall han förordnas, om ej hans anlitage skulle medföra avsevärt ökade kostnader eller eljest särskilda skäl föranleda annat.

Offentlig försvarare må enligt 21 kap. 6 § andra stycket ej utan rättens medgivande sätta annan i sitt ställe.

I 21 kap. 10 § stadgas, att offentlig försvarare äger av allmänna medel åtnjuta arvode, så ock ersättning för kostnad och tidsspilla efter vad rätten prövar skäligt.

Dömes den tilltalade för brottet skall han enligt 31 kap. 1 § till statsverket återgälda bl. a. vad enligt rättens beslut av allmänna medel utgått till försvarare. Står beloppet av de kostnader den tilltalade har att återgälda icke i rimligt förhållande till hans brottslighet och villkor, må ersättningen jämkas efter vad som prövas skäligt.

Advokat är, enligt 8 kap. 1 §, den som är ledamot av Sveriges advokatsamfund.

Till ledamot av samfundet må enligt 3 § av samfundets av Kungl. Maj:t fastställda stadgar antagas allenast den som utövar advokatverksamhet, är svensk medborgare med hemvist inom riket och *dels* fyllt 25 år, *dels* avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov, *dels* därefter under minst fem år på tillfredsställande sätt utövat praktisk juridisk verksamhet, varvid han under minst tre år skall ha ägnat sig åt att yrkesmässigt tillhandagå allmänheten antingen såsom biträde hos advokat eller å rätts-hjälpsanstalt eller för egen räkning, *dels ock* gjort sig känd för redbarhet och även i övrigt finnes lämplig att utöva advokatverksamhet. Om särskilda omständigheter därtill föranleda, må till ledamot antagas sökande, som icke utövat praktisk juridisk verksamhet av sådant slag eller under sådan tid som ovan sagts. Ej må den antagas till ledamot, som är omyndig eller i konkurstillstånd.

Advokat är, enligt 8 kap. 5 § rättegångsbalken, skyldig att, om offentlig försvarare för misstänkt eller biträde åt part, som åtnjuter fri rättegång, ej kan erhållas efter frivilligt åtagande, vid domstol i det län, inom vilket han har sitt kontor, mottaga förordnande som försvarare eller biträde.

I 8 kap. 7 § äro bestämmelser meddelade om disciplinära påföljder — ute-

slutning ur samfundet, varning eller erinran — som av advokatsamfundets styrelse må tillgripas mot advokat, som åsidosätter sina plikter.

Enligt 27 § *lagen om införande av nya rättegångsbalken* må utan hinder av vad i 21 kap. 5 § rättegångsbalken är föreskrivet därom, att den som förordnas till offentlig försvarare skall vara advokat, vid de domstolar Kungl. Maj:t bestämmer tillsvidare och till dess Kungl. Maj:t annat förordnar till sådan försvarare utses även annan lämplig person, som avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov.

Med stöd av denna paragraf har Kungl. Maj:t enligt särskilda brev av den 19 december 1947 till Svea hovrätt och hovrätten för Övre Norrland samt den 1 oktober 1948 till Göta hovrätt medgivit undantag, som avses i paragrafen, i fråga om domstolar inom Gotlands län samt domstolar under hovrätten för Övre Norrland — utom häradsrätten i Umeå domsaga och rådhusrätterna i Umeå och Luleå — ävensom i fråga om Ölands domsagas häradsrätt, beträffande sistnämnda domstol dock allenast under villkor att vederbörande driver verksamhet som praktiserande jurist å Öland.

Av visst intresse i förevarande sammanhang äro bestämmelserna i 5 § *lagen om fri rättegång*. Enligt dessa må, om part som åtnjuter fri rättegång finnes icke kunna själv eller genom någon som i tjänsteställning eller eljest lämnar honom bistånd behörigen tillvarataga sina intressen vid talans väckande eller utförande på partens begäran lämplig person förordnas att mot ersättning av allmänna medel biträda honom därvid. I brottmål skall dock vad nu sagts icke äga tillämpning i fråga om den misstänkte utan gäller beträffande biträde åt honom vad i rättegångsbalken är stadgat om offentlig försvarare. — Till rättegångsbiträde skall förordnas advokat eller annan som avlagt för utövande av domarämbete föreskrivna kunskapsprov och finnes skickad för uppdraget. Företrädesvis bör anlitas befattningshavare vid rätts-hjälpsanstalt eller advokat som vid rätten brukas som rättegångsombud. Har parten själv föreslagit någon som är behörig, skall han förordnas, om ej hans anlitan skulle medföra avsevärt ökade kostnader eller eljest särskilda skäl föranleda annat. Vid förordnande av rättegångsbiträde må, när skäl äro därtill, biträdet berättigas att sätta annan behörig person i sitt ställe.

Förarbeten.

Ur förarbetena till stadgandet i 21 kap. 5 § rättegångsbalken må återgivas följande uttalanden av *processlagberedningen*.

Då det är av vikt, att offentlig försvarare besitter erforderliga kvalifikationer för fullgörande av sitt uppdrag, har i förevarande paragraf stadgats, att till offentlig försvarare alltid skall utses advokat, som finnes lämplig därtill. För undvikande av alltför stora kostnader för statsverket bör för uppdraget företrädesvis anlitas sådan advokat, som vid rätten plägar uppträda som rättegångsombud. Av 8 kap. 5 § framgår, att advokat är skyldig att vid domstol i det län, inom vilket han har sitt kontor, mottaga förordnande som offentlig försvarare, om sådan ej kan erhållas efter frivilligt åtagande.

Liksom enligt gällande rätt bör den misstänkte tillerkännas ett visst inflytande i fråga om valet av försvarare. Av vikt är, att den misstänkte till försvarare erhåller någon, för vilken han hyser förtroende. Har den misstänkte till försvarare föreslagit någon, som är behörig att mottaga uppdraget, bör därför avvikelse från förslaget ej ske, med mindre särskilda omständigheter föranleda därtill. Sådan omständighet kan vara, att den föreslagne är bosatt å avlägsen ort och hans anlitande därför skulle medföra avsevärt ökade kostnader för statsverket eller att han med hänsyn till sitt förhållande till saken finnes olämplig.

Rörande stadgandet i 21 kap. 6 § andra stycket att offentlig försvarare ej utan rättens tillstånd må sätta annan i sitt ställe anförde *processlagberedningen*, att ett sådant medgivande icke borde vara generellt utan avse viss person, som rätten godkände.

Den ovan återgivna bestämmelsen i 27 § lagen om införande av nya rättegångsbalken motiverades av *processlagberedningen* på följande sätt.

Enligt 21 kap. 5 § nya rättegångsbalken skall till offentlig försvarare förordnas advokat, som finnes lämplig därtill. Med hänsyn till att inom vissa landsändar tillgången på för sådant uppdrag lämpliga advokater icke torde komma att motsvara behovet, särskilt under de närmaste åren efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande, har beredningen ansett sig böra föreslå att, såvitt Kungl. Maj:t finner skäl förordna därom, till offentlig försvarare må vid vissa domstolar utses även annan lämplig person, som avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov. Av stadgandena i 21 kap. 8 § nya rättegångsbalken följer att, då på grund av ifrågavarande undantagsbestämmelse annan än advokat förordnats till offentlig försvarare i lägre instans, uppdraget avser även överrätt, dit målet fullföljes, även om sådan bestämmelse icke meddelats beträffande överrätten. Villkoret att offentlig försvarare skall ha avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov överensstämmer med motsvarande bestämmelse i 3 § första stycket lagen den 19 juni 1919 angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad. Tillräcklig anledning torde icke föreligga att därutöver bibehålla den i andra stycket sistnämnda paragraf upptagna bestämmelsen om att i vissa fall till biträde må förordnas även annan, som provas lämplig att biträda den häktade. Hur länge ett sådant undantagsstadgande bör bibehållas, torde böra bero av utvecklingen å förevarande område. Beredningen föreslår att befogenhet tillägges Kungl. Maj:t att förordna även i denna fråga.

I fråga om stadgandet i 5 § lagen om fri rättegång må erinras, att lagrummet före en år 1947 vidtagen ändring däri föreskrev, att till rättegångsbiträde borde, om målets beskaffenhet det fordrade, förordnas någon som avlagt för utövande av domarämbete föreskrivna kunskapsprov. Företrädesvis borde därvid anlitas befattningshavare vid rättshjälpsanstalt eller annan som vid rätten yrkesmässigt utövade advokatverksamhet och ej vore avlägset boende.

Efter en erinran om innehållet i paragrafen i dess dåvarande lydelse lämnades i *proposition nr 189 till 1947 års riksdag*, i vilken förslag framlades till nu ifrågavarande lydelse av lagrummet, följande redogörelse.

Vad sålunda föreskrivits överensstämmer i huvudsak med vad som stadgas i den samtidigt med lagen om fri rättegång tillkomna lagen angående

förordnande av rättegångsbiträde åt häktad. Beträffande sådant biträde kommer processreformen att medföra en skärpning av behörighetsvillkoren. Enligt nya rättegångsbalken må nämligen till offentlig försvarare ej förordnas annan än den som är advokat, d. v. s. tillhör det i 8 kap. nämnda balk omförmälda allmänna advokatsamfundet. Den förordnade må ej utan rättens medgivande sätta annan i sitt ställe. Sådant medgivande bör enligt motiven icke vara generellt utan avse viss person som rätten godkänner.

I en inom justitiedepartementet upprättad promemoria angående ändring i lagen om fri rättegång anfördes på denna punkt, att övertägande skäl syntes tala för att även beträffande biträde enligt sistnämnda lag uppställa det kravet att han skulle vara advokat. Med avseende å biträdes rätt att sätta annan i sitt ställe förordades däremot, att de nuvarande bestämmelserna skulle bibehållas i stort sett oförändrade. Som skäl härför anfördes att en övergång till den regel som i sådant hänseende skulle gälla i fråga om offentlig försvarare kunde medföra vissa praktiska olägenheter. Bland annat bleve biträdet därigenom förhindrat att låta talan i överrätt utföras av annan utan att det medgivits av överrätten. För landsortsadvokaterna vore det emellertid ofta förenat med svårigheter att utan eftersättande av andra viktiga göromål inställa sig personligen i hovrätt eller högsta domstolen. Med hänsyn härtill borde det enligt promemorian i viss utsträckning överlätas åt dem själva att bedöma, huruvida sådan inställelse vore påkallad eller om partens intressen vid överrättsförhandlingen lika väl kunde tillvaratagas av någon i domstolsorten bosatt advokat. Från kostnadssynpunkt vore det tydligen önskvärt att sistnämnda utväg begagnades när det utan olägenhet låte sig göra.

I enlighet med vad sålunda yttrats föreskrevs i det vid promemorian fögade lagutkastet, dels att till rättegångsbiträde skulle förordnas advokat som funnes lämplig därtill, och dels att biträdet, när skäl därtill förekomme finge i samband med förordnandet berättigas att sätta annan behörig person i sitt ställe.

Förslaget att endast advokat må förordnas till rättegångsbiträde har föranlett erinran endast från *styrelsen för Örebro läns rättshjälpsanstalt*, som hemställt om sådan ändring att domstolen kunde, liksom nu, till biträde, förordna hos rättshjälpsanstalt eller samfundsledamot anställd jurist, även om denne ännu icke vunnit inträde i advokatsamfundet.

Mot den i utkastet upptagna regeln om biträdes rätt att sätta annan i sitt ställe har anmärkning framställts i flera remissyttranden.

Styrelsen för *föreningen Sveriges häradsövdingar* har sålunda uttalat att det med hänsyn till stadgandet i 8 kap. 5 § nya rättegångsbalken kunde ifrågasättas om regeln i fråga kunde bibehållas i oförändrat skick.

Svea hovrätt har ansett starka skäl tala för att jämväl annan än advokat i undantagsfall finge anlitas som ersättare. Om advokat på grund av sjukdom eller av annat vägande skäl bleve förhindrad att inställa sig vid rätten, kunde det stundom vara lämpligare att till ersättare utsåges någon hos honom anställd jurist — även om denne icke vore advokat — än att för uppdraget anlitas annan advokat, som icke alls vore insatt i målet. Det borde vidare beaktas att i mål, vari advokat vid rättshjälpsanstalt uppträdde som biträde, parten i regel åtnjöte fri rättegång. Om vid anstalten tjänstgörande befattningshavare som vore jurist men icke medlem av advokatsamfundet aldrig skulle kunna få ersätta advokat i sådan rättegång, komme därför befattningshavarens utbildning i förande av andras talan inför rätta att bli mycket eftersatt. På grund av det anförda har hovrätten hemställt att lagtexten på förevarande punkt måtte givas sådan avfattning att, när skäl äro därtill, rättegångsbiträdet undantagsvis kan bemyndigas att till ersättare utse annan rättsbildad person än advokat.

Styrelsen för *Sveriges advokatsamfund* har på enahanda skäl hemställt om sådan uppmjukning av den föreslagna bestämmelsen, att som ersättare kunde användas jämväl hos den förordnade advokaten anställt rättsbildat biträde. I samband därmed har styrelsen erinrat att en sådan uppmjukning icke skulle innebära att biträdeshjälpen i fria rättegångar bleve av lägre kvalitet än i andra mål. Även i mål där fri rättegång ej beviljades vore advokaterna nödsakade att i viss utsträckning begagna sina biträdande jurister som substitut.

För egen del anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg*.

De anmärkningar som sålunda framställts mot utkastet torde böra föranleda vissa jämkningar. Att uppställa advokatkompetens som behörighetsvillkor i fråga om förordnat biträde men tillåta att även annan än advokat må begagnas som ersättare kan efter min mening icke anses tilltalande. Det skulle ej heller vara väl förenligt med den i 8 kap. 5 § nya rättegångsbalken meddelade bestämmelsen om skyldighet för advokat att, därest biträde åt part som åtnjuter fri rättegång ej kan erhållas efter frivilligt åtagande, vid domstol i det län där han har sitt kontor mottaga förordnande som sådant biträde. Lämpligast synes vara att genomgående bestämma behörighetsområdet så att det jämte advokater omfattar även andra som avlagt för utövande av domarämbete föreskrivna kunskapsprov. Av lagtexten torde emellertid böra framgå, att vid meddelande av förordnande visst företräde bör givas åt advokat.

Från andra håll framförda reformförslag.

Såsom utskottet i sitt utlåtande nr 23 till innevarande riksdag erinrat ha *riksdagens revisorer* i sin berättelse över den år 1949 av dem verkställda granskningen angående statsverket gjort vissa uttalanden rörande processreformens ekonomiska verkningar och därvid även berört frågan om förordnande av offentlig försvarare. Enligt revisorererna vore det en utväg att nedbringa processkostnaderna att föreskriva möjlighet att till offentlig försvarare åt häktad förordna jämväl biträdande jurist hos advokat, i synnerhet som mål med offentlig försvarare kunde vara mycket enkla. Den nuvarande ordningen kunde leda till den egendomliga konsekvensen, att den erfarne advokaten nödgades taga exempelvis ett enkelt stöldmål, medan hans mindre erfarne biträde finge övertaga ett svårt tvistemål som samtidigt förekomme vid annan domstol.

Sveriges juristförbund har vidare i en den 16 januari 1950 dagtecknad underdånig framställning hemställt, att Kungl. Maj:t måtte medverka till att jämväl juris kandidat, som icke vore ledamot av *Sveriges advokatsamfund*, skulle efter beprövande av vederbörande hovrätt kunna fungera som offentlig försvarare. Till stöd för denna hemställan åberopas samma skäl, som utvecklats i de förevarande motionerna. I framställningen citeras en i *Tidskrift för Sveriges advokatsamfund* årgång 1948 intagen i vissa här nedan intagna yttranden närmare berörd uppsats av advokaten Ragnar Gottfarb, vari anföres bl. a. följande: »Till offentlig försvarare måste även kunna för-

ordnas biträde hos advokat. Som det nu är blir det inga nya brottmålsadvokater, ty när en ung jurist efter fem praktikår, varav tre inom advokatyrket, äntligen vinner inträde i advokatsamfundet, har han definitivt fått sin inriktning, och kanske också sina klienter, och det är väl ingen som tror, att han då lägger om sin verksamhet och börjar ägna sig åt brottmål. Och hur skall brottmålsadvokaten kunna uppfostra en ung biträdande jurist, om han ej får använda honom inom sitt fack. Det måste bli möjligheter för den unge intresserade juristen att omedelbart få börja sin bana som brottmålsadvokat, och det är endast det ansvarsfulla uppdraget som offentlig försvarare, som är verkligt utbildande. Jag förmodar, att särskilt Norrlands advokater vilja instämma i detta mitt krav.»

Över juristförbundets framställning ha, efter remiss, yttranden inhämtats från *samtliga hovrätter, riksåklagarämbetet, Sveriges advokatsamfund, föreningen Sveriges häradshövdingar och föreningen Sveriges stadsdomare*. Riksåklagarämbetet har vid sitt utlåtande fogat yttranden från *föreningen Sveriges landsfogdar, föreningen Sveriges landsfiskaler och föreningen Sveriges stadsfiskaler*.

Framställningen har lämnats utan erinran av *föreningen Sveriges landsfiskaler och föreningen Sveriges stadsfiskaler*. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anför att hovrätten icke har något att erinra mot att 21 kap. 5 § rättegångsbalken ändras i huvudsaklig överensstämmelse med de av juristförbundet angivna riktlinjerna.

Föreningen Sveriges landsfogdar tillstyrker det framställda förslaget, dock med den reservationen, att de juris kandidater, som omedelbart efter examen eller fullgjord domsagotjänstgöring etablera sig såsom praktiserande jurister eller anställas hos advokater böra vara skyldiga att efter förvärvandet av erforderlig praktisk utbildning söka inträde i advokatsamfundet. Skulle de underlåta detta eller icke bliva antagna, borde de icke vara behöriga att förordnas till offentliga försvarare.

Hovrätten för Västra Sverige intager icke någon bestämd ståndpunkt i frågan men ställer sig å andra sidan icke avvisande mot juristförbundets framställning. Enligt hovrättens mening torde det vara tydligt, att någon utvidgning av kretsen av personer, som kunde förordnas till offentlig försvarare, icke borde ske med mindre ett verkligt behov av dylik utvidgning förefunnes. Hovrätten hade sökt att, såvitt dess domsområde anginge, i någon mån undersöka förefintligheten av dylikt behov i vad det hänförde sig till otillräcklig tillgång på villiga personer och vågade uttala, att behov av utvidgning i förevarande hänseende icke kunde anses föreligga inom hovrättsområdet.

Hovrätten fortsätter.

Därest det skulle visa sig att läget är det motsatta inom landet i övrigt, eller inom avsevärda delar av landet, och att olägenheten icke kan avhjälpas genom åtgärder av advokaterna själva, uppstår frågan huru man lämpligen bör lösa det problem som då föreligger. Till en början bör undersökas huruvida lösningen kan vinnas med hjälp av 27 § promulgationslagen till rättegångsbalken. En lösning på denna väg kan tydligen vinnas för den hän-

delse ifrågavarande behov föreligger inom enstaka domstolsområden. Skulle det emellertid visa sig att inom betydande delar av landet kretsen av advokater, villiga att bliva offentliga försvarare, är för liten, synes ett botemedel av mera generell art få sökas.

Man har i nuvarande lagstiftning (21: 5 RB) uppställt garantier för att offentliga försvarare skola besitta erforderliga kvalifikationer för sina uppdrag, och det förefaller nödvändigt att, om man nu vill vidga kretsen av dem som kunna förordnas till offentliga försvarare, fortfarande söka vinna säkerhet för att erforderliga kvalifikationer finnas hos vederbörande.

Då man knappast torde böra överlämna åt Sveriges advokatsamfund att godkänna dem som skulle, utöver advokaterna själva, komma i fråga till förordnanden av förevarande slag, synes annan utväg icke återstå än att överlämna denna uppgift åt domstol. Antingen kan man då välja den domstol — vanligen i första instans — som ändock har att i sista hand avgöra huruvida personen i fråga bör utses till offentlig försvarare i visst mål, eller ock kan man välja hovrätten i det område, inom vilket den sökande har sitt kontor. Enklast och närmast till hands liggande vore onekligen att anförtro uppgiften åt den domstol, där det aktuella målet är anhängigt. Denna har i regel bäst kännedom om behovets förefintlighet och om sökandens personliga egenskaper. Det synes dock bli nödvändigt att domstolen inhämtar advokatsamfundets uppfattning i ärendet. En allvarlig nackdel finnes emellertid med denna tänkta anordning, så till vida som det lätt kan inträffa att en sökande godkännes vid en viss underrätt men underkännes vid annan domstol i trakten.

Därest uppgiften att godkänna en sökande anförtros åt hovrätten, har detta emot sig att hovrätten i regel icke har omedelbar kännedom om behovet av förordnanden utom advokatkretsen, ej heller om den sökandes person. Men hovrätten kan på mycket enkelt och formlöst sätt inhämta erforderliga upplysningar från underdomstolarna (och advokatsamfundet), och genom att välja hovrätten förekommer man den stötande situationen, att olika underrätter eventuellt komma till olika resultat beträffande den sökande. Hovrätten anser sig icke böra för närvarande avgiva något bestämt omdöme om vilken procedur som bör väljas, helst som spørsmålet måhända ej blir aktuellt.

Hittills har icke berörts frågan huruvida man vid en utvidgning av kretsen av personer, som kunna förordnas till offentliga försvarare, bör medtaga endast advokaternas biträdande jurister eller därjämte övriga praktiserande jurister. Det synes vara svårt att härutinnan finna bärande skäl för en differentiering. Inom vardera gruppen torde säkerligen finnas personer som skulle vara lämpliga för de ifrågavarande uppdragen. I sammanhanget bör uppmärksammas 5 § andra stycket lagen om fri rättegång. Något skäl för att välja endast advokaternas biträdande jurister synes knappast kunna hämtas i det förhållandet, att dessa biträden måste erhålla utbildning för att sedermera duga såsom offentliga försvarare även i svårare mål. En sådan utbildning kan nog på ett tillfredsställande sätt vinnas genom att dessa jurister biträda sina chefer, då de tjänstgöra såsom offentliga försvarare, och genom verksamhet såsom ombud och biträden i tvistemål samt i brottmål, däri offentlig försvarare ej är förordnad.

Att, därest en utvidgning i förevarande hänseende finnes böra äga rum, till offentlig försvarare skall i första hand förordnas lämplig advokat, om sådan finnes att tillgå, synes självfallet.

Hovrätten för Nedre Norrland finner en utvidgning av den personkrets, från vilken de offentliga försvararna kunna tagas, vara motiverad men

vill icke låta det ankomma på hovrätt att pröva vederbörandes lämplighet. Hovrätten anför.

De skäl, vilka anförts för att hos advokat anställd juris kandidat skall, även om han ej själv är ledamot av Sveriges advokatsamfund, kunna förordnas till offentlig försvarare, finner hovrätten bärande. Vad angår spörsmålet huruvida också annan jurist, som icke är ledamot av advokatsamfundet, bör kunna erhålla dylikt förordnande, är detsamma för denna hovrätts vidkommande icke av större räckvidd. Hovrätten delar emellertid den mening, som kommit till uttryck i framställningen, att möjlighet bör hållas öppen att såsom offentlig försvarare godtaga en var som avlagt för utövande av domarämbete föreskrivna kunskapsprov och som finnes skickad för uppdraget. Lämpligheten av att den prövning, som i sistberörda avseende måste föregå förordnandet skall ankomma på hovrätten, synes emellertid tvivelaktig. Hovrätten komme merendels att bli helt beroende av utlåtanden, som från vederbörande underrätt, advokatsamfundet eller eljest kunna inhämtas. Någon vinst av att prövningen centraliserades till hovrätterna synes knappast vara att vinna. Samma prövning kan med större lätthet och med minst lika stor grad av tillförlitlighet utföras vid underrätten, som i allmänhet, på grund av sin personkännedom, har de bästa förutsättningar att bilda sig en uppfattning om vederbörandes personliga kvalifikationer. En jämförelse med stadgandet i 5 § andra stycket lagen om fri rättegång ligger nära till hands. Liksom vid förordnande om rättegångsbiträde jämlikt nämnda lag synes vid förordnande av offentlig försvarare lämplighetsprövningen kunna med fördel anförtros den domstol, som har att meddela förordnandet.

Svea hovrätt och *Göta hovrätt* föreslå, att advokat, som utsetts till offentlig försvarare, i vissa fall må kunna bemyndigas att sätta annan, hos honom anställd jurist i sitt ställe. Prövning av substitutets lämplighet borde dock icke ankomma på hovrätt. *Föreningen Sveriges stadsdomare* utvecklar i viss mån liknande synpunkter.

Svea hovrätt anför i huvudsak följande.

Till grund för framställningen synes ligga dels uppfattningen att det antal advokater, som stå till förfogande för uppdrag såsom offentliga försvarare, är för ringa, dels ett kritiskt bedömande av möjligheterna att under nuvarande förhållanden rekrytera och utbilda nya brottmålsadvokater.

Enligt vad hovrätten har sig bekant torde för närvarande något allmänt behov av en utvidgning av behörighetsområdet för offentliga försvarare icke göra sig gällande vid domstolarna inom hovrättsens domvärjo — — —

Beträffande frågan om möjligheterna att rekrytera och utbilda nya brottmålsadvokater finner hovrätten de synpunkter remisskrivelsen härom innehåller värda beaktande. Även om det kan antagas, att uppställandet av advokatkompetens såsom behörighetsvillkor för offentlig försvarare kan komma att visa sig medföra vissa olägenheter i dessa avseenden, torde dock hittills vunnen erfarenhet icke giva vid handen, att särskilda åtgärder för ifrågavarande ändamål erfordras. Med hänsyn härtill synes ej heller ur nu berörda synpunkter en lagändring vara omedelbart påkallad.

Vissa praktiska skäl synas emellertid tala för en uppjukning av bestämmelsen i 21 kap. 5 § rättegångsbalken. Utan tvivel skulle det innebära en viss lättnad i advokaternas arbete, om advokat, som förordnats till offentlig försvarare, kunde efter domstolens medgivande såsom ersättare få an-

vända hos honom anställd biträdande jurist, även om denne icke är advokat. Om advokaten på grund av sjukdom eller annat vägande skäl icke kan iakttaga inställelse vid rätten, synes det stundom ur arbetsbesparande synpunkt vara lämpligare att hos honom anställt rättsbildat biträde, som måhända tillhandagått med anskaffande av utredning och förberedande av talan, tjänstgör än att annan advokat, som icke alls är insatt i målet, anlitas för uppdraget. Även i sådana fall, då inställelse samtidigt måste äga rum vid olika domstolar — det kan exempelvis vara fråga om dels ett enklare brottmål och dels ett tvistemål av mera vidlyftig beskaffenhet — torde det ibland för den förordnade advokaten vara av värde att kunna begagna sitt biträde för antingen den ena eller den andra inställelsen. En sådan ordning skulle även vara av viss betydelse för domstolarna. Därigenom skulle nämligen domstol erhålla större möjlighet att med hänsyn till sina egna arbetsförhållanden bestämma dag för huvudförhandling utan att, såsom nu är fallet, nödgas taga avgörande hänsyn till huruvida advokaten kan inställa sig eller ej.

En ändring i den ifrågavarande bestämmelsen i nu antydd utsträckning är otvivelaktigt från ekonomisk synpunkt fördelaktig. Det kan emellertid ifrågasättas, om icke nödvändigheten av sparsamhet med statsmedel bör föranleda längre gående jämkningar. Det vill synas som om offentliga försvarare kommit att anlitas i långt större utsträckning än man från början hade anledning räkna med och de belopp, som årligen av allmänna medel utbetalas till sådana försvarare, äro betydande. Ej sällan torde statsverkets kostnader på grund av de lokala förhållandena bli oproportionellt stora. Ur nu anförda synpunkt kunde det möjligen övervägas att i särskilda fall, då behov av offentlig försvarare uppkommer å viss ort och tillgång ej finnes till advokat men väl till annan jurist, som kan antagas äga erforderlig kompetens för uppdraget och kan åtaga sig detta till betydligt lägre kostnader än advokat från annan ort, möjlighet borde finnas att låta kostnadshänsyn i viss utsträckning vara avgörande vid valet av sådan försvarare.

Mot lämpligheten av en sådan ordning torde emellertid ur andra synpunkter invändningar kunna göras. Då den misstänkte genom frihetsberövande eller annorledes är urståndsatt att själv verka för sitt försvar och sålunda på detta område är hänvisad till det allmännas hjälp, måste han anses äga rätt att förvänta, att honom tillhandahålles biträde av en försvarare, vilken ur objektiva synpunkter besitter erforderliga kvalifikationer. Härtill kommer att, även om praktiserande jurister utanför advokaternas krets mången gång kunna vara lika lämpliga att föra talan i civila mål som advokater, ledamotskapet i advokatsamfundet med hänsyn till rekryteringsordningen inbefattar en viss garanti för att försvararen besitter den mognad och allmänna erfarenhet som kräves särskilt i fråga om bedömandet av de i varje fall lämpligaste reaktionsåtgärder, som från samhällets synpunkt böra ifrågakomma. Att undantagsvis advokat medgives rätt att anlita sitt biträde för ifrågavarande uppdrag torde med hänsyn till det ansvar advokaten på grund av sitt förordnande alltjämt måste anse ha för det sätt, varpå biträdet fullgör sitt uppdrag, icke från nu berörda synpunkt möta betänkligheter.

På nu anförda skäl finner hovrätten den i remisskrivelsen gjorda framställningen icke böra beaktas i vidare mån än att åt den ifrågavarande lagbestämmelsen gives sådan avfattning att advokat, som förordnats till offentlig försvarare, kan undantagsvis efter prövning i varje särskilt fall av rätten medgivas att såsom ersättare få använda hos honom anställt rättsbildat biträde.

Skulle emellertid Kungl. Maj:t finna de av juristförbundet anförda motiven tala för en mera långt gående lagändring, bör enligt hovrättens mening

bestämmelsen erhålla sådan lydelse, att därav framgår att vid meddelande av förordnande visst företräde tillkommer advokat.

Förslaget att i fråga om annan än advokat såsom behörighetsvillkor uppställa krav på auktorisation av hovrätt, synes under inga förhållanden böra bifallas. Bortsett från att en sådan ordning i och för sig framstår såsom onödigt omständlig och tidsödande, kan det icke vara lämpligt att vid sidan av advokatsamfundet tillskapas en krets av såsom rättegångsombud anlita-de juris kandidater, intagande en särställning i förhållande till övriga praktiserande jurister. Ett tillbörligt hänsynstagande till advokaternas intressen torde ligga däri, att — såsom hovrätten ifrågasätter — vid meddelande av förordnande viss företrädesrätt bör tillkomma advokat. I de fall då fråga uppstår om förordnande av annan än advokat, torde den kännedom, som underrättsdomaren får antagas besitta i fråga om vederbörandes kvalifikationer, utgöra en tillräcklig garanti för att lämplig person blir utsedd för uppdraget.

Två ledamöter av hovrätten voro av skiljaktig mening och tillstyrkte bifall till juristförbundets framställning, den ene ledamoten dock med reservation för förslaget att hovrätterna skulle meddela generell auktorisation för de juris kandidater utanför advokatsamfundet vilka skulle tillåtas uppträda såsom offentliga försvarare.

Göta hovrätt anför.

Rättegångsbalkens bestämmelser om offentlig försvarare ha inneburit ett mycket värdefullt framsteg. Begränsningen till advokater medför emellertid vissa olägenheter. Kretsen av behöriga personer kan på vissa orter bli för trång, särskilt om man — som önskvärt är — håller sig till personer som äro icke blott behöriga utan även villiga. Det kan på grund härav bli nödvändigt att förordna offentlig försvarare från annan ort, varigenom det allmännas kostnader ökas. Hovrätten har dock icke kännedom om att dessa olägenheter gjort sig särskilt gällande inom hovrättens område. Däremot har förspotts att advokater stundom i följd av förordnande som offentlig försvarare nödgats överlåta till en biträdande jurist att sköta andra svåra mål eller andra å advokatbyrån förekommande göromål, ehuru en motsatt arbetsfördelning kunnat vara den naturliga. Den allvarligaste olägenheten synes emellertid hovrätten ligga i vad advokaten Gottfarb i det i framställningen citerade yttrandet framhållit: en ung biträdande jurist får icke öva sig med försvararskap förrän han efter erhållet ledamotskap i advokatsamfundet plötsligt blir behörig, och under tiden har han kanske fått sitt intresse så inriktat på andra grenar av en advokats verksamhet att han inte vill syssla med brottmål.

En lösning vore givetvis att ändra behörighetsreglerna så att de komma att i huvudsak överensstämma med vad som gäller för biträde enligt lagen om fri rättegång. Uppdragens svårighetsgrad är i båda fallen oerhört växlande och ge i och för sig icke anledning till skilda behörighetsregler. Arten av de mål i vilka offentliga försvarare förordnas gör det emellertid principiellt särskilt viktigt att ställa behörighetskraven högt, och det införda advokatmonopolet i fråga om offentliga försvarare utgör över huvud ett sådant framsteg att en återgång icke utan tvingande skäl bör ske. Därest man utvidgade behörigheten att omfatta jurister utom advokaternas krets skulle man vidare knappast kunna bibehålla skyldigheten för advokater att mottaga uppdrag som offentliga försvarare, men att eftergiva denna skyldighet vore säkerligen icke lyckligt. Hovrätten vill alltså icke förorda berörda lösning.

Den av juristförbundet förordade lösningen är att hovrätten efter ansökan skulle äga förklara praktiserande jurist behörig att mottaga förordnande som offentlig försvarare. Hovrätten skulle således kunna meddela en slags auktorisation åt jurister utanför advokatsamfundet. Även denna lösning måste hovrätten för sin del bestämt avstyrka. Det är icke lämpligt att domstolarna bland de personer som uppträda som rättegångsombud skola företaga en gallring av detta slag. Det kan givetvis heller icke komma i fråga att advokatsamfundet på detta sätt prövar personer utanför advokaternas krets.

Hovrätten har kommit till den uppfattningen att de huvudsakliga olägenheterna skulle kunna undanröjas genom införande av en begränsad möjlighet för advokat som förordnas till offentlig försvarare att använda hos honom anställd jurist som substitut. För närvarande skall den som en offentlig försvarare med rättens tillstånd sätter i sitt ställe vara advokat. Det borde kunna möjliggöras för den offentlige försvararen att i vissa fall sätta biträdande jurist i sitt ställe. Detta bör dock under inga förhållanden bli en allmän regel utan bero på dels målets beskaffenhet och dels den biträdande juristens praktik och kvalifikationer. Där det yrkas och på grund av dessa omständigheter anses kunna ske, bör domstolen således i förordnande till advokat att vara offentlig försvarare utsätta att han må sätta viss hos honom anställd namngiven jurist i sitt ställe. Med den här ifrågasatta anordningen skulle alltid även advokaten få ett visst ansvar för ett uppdrags utförande, och man synes över huvud ha anledning räkna med att anordningen icke skall behöva medföra någon försämring i fråga om dessa viktiga samhällsfunktioner.

Där det på någon ort även efter en jämkning i antydd riktning av gällande bestämmelser kan uppstå svårigheter att erhålla tillgång till offentliga försvarare, synas sådana olägenheter kunna undanröjas genom en mindre restriktiv tillämpning av 27 § i lagen om införande av nya rättegångsbalken.

Stadsdomarföreningen anför.

För stadsdomstolarnas vidkommande — möjligen med undantag för Stockholms rådhusrätt — torde, så långt styrelsens erfarenhet sträcker sig, icke kunna sägas, att några särskilda svårigheter framträtt att fylla behovet av offentliga försvarare. Enbart den omständigheten, att inom ett eller annat domstolsområde tillräckligt antal advokater icke stå till förfogande för uppdrag såsom offentlig försvarare, torde ej heller — med hänsyn till den för dylika fall avsedda dispensmöjligheten enligt 27 § i promulgationslagen till nya rättegångsbalken — kunna anses utgöra tillräckligt skäl för en generell uppmjukning av det nyligen införda advokattvånget i förevarande hänseende. Däremot synes det styrelsen böra ur rekryterings- eller utbildningssynpunkt övervägas att bereda möjlighet för juris kandidat, som är fast anställd hos advokat, att erhålla förordnande såsom offentlig försvarare. Den i framställningen föreslagna hovrättsprövningen synes emellertid innebära en onödig omständlig procedur allra helst som hovrättens avgörande väsentligen torde komma att grundas på utlåtanden från vederbörandes arbetsgivare och från underrätten.

Styrelsen vill för sin del förorda sådan lagändring, att domstol medges att på framställning av advokat förordna hos denne sedan minst ett år anställd juris kandidat såsom offentlig försvarare.

Hovrätten för Övre Norrland kan icke biträda juristförbundets framställning. Hovrätten ifrågasätter dock en temporär uppmjukning av bestämmelsen i 21 kap. 5 § rättegångsbalken.

Hovrätten anför.

Enligt Eders Kungl. Maj:ts brev till hovrätten den 19 december 1947, har, med stöd av 1 och 27 §§ promulgationslagen till rättegångsbalken, medgivits att vid domstolar under hovrätten — utom häradsrätten i Umeå domsaga samt rådhusrätterna i Umeå och Luleå — må utan hinder av vad i 21 kap. 5 § rättegångsbalken är föreskrivet tills vidare och till dess annat förordnas till offentlig försvarare utses även annan än advokat, därest han avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov samt finnes lämplig för uppdraget. Denna undantagsbestämmelse synes ganska ofta tillämpas. Av de 68 fall, där under åren 1948 och 1949 i till hovrätten fullföljda brottmål offentlig försvarare förordnats, har i 13 fall försvararen varit annan än advokat.

Vikten av att offentlig försvarare besitter erforderliga kvalifikationer för sitt uppdrag har föranlett det i 21 kap. 5 § rättegångsbalken uppställda ovillkorliga kravet på att han skall vara advokat. Stadgandet i 27 § promulgationslagen utgör, såsom framgår av förarbetena och enligt vad dess avfattning också ger vid handen, ett av speciella förhållanden betingat undantagsstadgande, avsett att få en såväl lokalt som temporärt begränsad räckvidd. Det har, utom i fråga om Övre Norrland, erhållit obetydlig användning.

Ett definitivt frångående av den i 21 kap. 5 § rättegångsbalken upptagna principen om »advokattvång» vid förordnande av offentlig försvarare bör enligt hovrättens mening ej ifrågakomma med mindre dess upprätthållande visat sig ägnat att medföra allvarliga olägenheter. Hovrätten kan ej finna, att tillräckligt starka skäl för en sådan åtgärd förebogs. Genom stadgandet i 27 § promulgationslagen har för Övre Norrlands vidkommande behovet av offentlig försvarare i det väsentliga tillgodosetts; måhända kan det visa sig ändamålsenligt att tillämpa motsvarande ordning i ytterligare någon del av landet. Att det även därutöver kan finnas behövt att i någon mån utvidga den krets av personer, varinom offentlig försvarare får utses, vill hovrätten ej bestrida. Det synes dock ej för närvarande möjligt att bedöma, om behovet skall bli permanent.

Av det sagda framgår, att hovrätten icke är beredd att biträda den av juristförbundet gjorda framställningen. Däremot synes starkare betänkligheter ej möta mot en temporär uppjukning av det ifrågavarande stadgandet. Provisoriets varaktighet bör bero av utvecklingen.

Beträffande den närmare utformningen av de ifrågasatta nya bestämmelserna synas dessa kunna ges det innehållet att advokat, som förordnats till offentlig försvarare, skall utan hinder av vad i 21 kap. 5 § rättegångsbalken är i förevarande avseende föreskrivet äga att efter rättens medgivande sätta i sitt ställe viss annan person, vilken avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov och är skickad för uppdraget. Till substitut skall alltså kunna brukas även annan juris kandidat än sådan som är anställd hos advokat. Man torde ha rätt räkna med att den förordnade försvararen i eget intresse skall undvika att missbruka substitutionsrätten. — Stadgandets temporära karaktär synes lämpligen kunna markeras genom att det upptas i 27 § promulgationslagen samt till sin giltighet göres beroende av Eders Kungl. Maj:ts förordnande.

En ledamot av hovrätten var skiljaktig och biträdde juristförbundets framställning.

Juristförbundets framställning avstyrkes helt av *riksåklagarämbetet*, *föreningen Sveriges häradshövdingar* och *Sveriges advokatsamfund*.

Riksåklagarämbetet anför.

Uppdraget såsom offentlig försvarare är ett så kvalificerat samt ur allmän och enskild synpunkt så betydelsefullt och grannliga värv att det bör anförtros allenast åt jurist, som kan förutsättas äga tillräckliga juridiska och personliga kvalifikationer för uppdraget. Med hänsyn härtill bör kravet att till offentlig försvarare skall förordnas advokat, som finnes lämplig därtill, icke utan tvingande skäl eftergivnas.

Såsom skäl för att med frångående av berörda krav införa möjlighet för juris kandidat, som icke är ledamot av Sveriges advokatsamfund, att erhålla förordnande såsom offentlig försvarare har juristförbundet anført, att tillräckligt antal advokater i vissa delar av landet icke funnes att tillgå samt att en jämkning av behörighetskravet erfordrades ur rekryterings- och utbildningssynpunkt.

Vad först angår de svårigheter, som kunna föreligga att erhålla advokater såsom offentliga försvarare, vill riksåklagarämbetet erinra om att Sveriges advokatsamfund räknar över 800 ledamöter. Med hänsyn härtill och då samfundsledamot enligt föreskrift i 8 kap. 5 § rättegångsbalken är skyldig att mottaga förordnande såsom offentlig försvarare vid domstol i det län, där han har sitt kontor, vill det synas ämbetet som om åtminstone i största delen av landet tillräckligt antal advokater skulle stå till buds såsom offentliga försvarare. För mera avlägsna landsändar har — såsom juristförbundet anført — med stöd av 27 § promulgationslagen till rättegångsbalken i vissa fall medgivits undantag från föreskriften i 21 kap. 5 § nämnda balk att offentlig försvarare skall vara advokat. Därest i ytterligare någon del av landet skulle yppa sig svårigheter att såsom offentliga försvarare kunna anlita advokater, torde dessa svårigheter böra avhjälpas dispensvägen. Den omfattning, i vilken dispens hittills meddelats, synes knappast utgöra något belägg för att en lagändring i den riktning, som juristförbundet föreslagit, skulle ur den synpunkt varom nu är fråga vara erforderlig.

Vad härefter angår frågan, huruvida det ur rekryterings- och utbildningssynpunkt kan anses påkallat att genomföra sådan lagändring att även annan än advokat kan förordnas till offentlig försvarare, är det självfallet att det ur denna synpunkt skulle vara värdefullt om t. ex. biträdande jurister hos advokater skulle kunna förordnas såsom offentliga försvarare, låt vara att de redan nu kunna biträda den offentlige försvararen på förundersökningsstadiet. Utbildnings- och rekryteringssynpunkten kan emellertid, lika litet som när det gällde domsagonotariernas tingssittning, få vara avgörande. För att försvaret rätt skall kunna fylla sin uppgift och för att försvararen icke skall, såsom ej så sällan var fallet före rättegångsreformens genomförande, framstå närmast såsom en slags statist i rättegången krävs av honom yrkesrutin som advokat, allmän livserfarenhet, förmåga att hävda sig gentemot domstol och motpart och ej så sällan det moraliska mod som krävs för att utan räddhåga driva ett impopulärt försvar. En ung, kanske icke ens tingsmeriterad juris kandidat, som tjänstgör såsom biträdande jurist på en advokatbyrå eller eljest praktiserar såsom jurist, torde i allmänhet icke besitta dessa kvalifikationer. Det synes därför önskvärt, att förordnande såsom offentlig försvarare icke meddelas annan än den som fullgjort stadgad tjänstgöring och i övrigt uppfyller kraven för att bliva antagen till ledamot av advokatsamfundet. I detta sammanhang vill riksåklagarämbetet erinra om att rekryteringspersonalen till landsfogde- och stadsfiskalsbanorna, som efter fullgjord tingsmeritering vinner inträde på banan, i princip först efter föreskriven utbildning — under sammanlagt omkring ett och ett halvt år — betros med enklare åklagarupp-

gifter för att sedermera efter längre tids tjänstgöring anförtros mera kvalificerade åklagargöromål. Även om det varit nödvändigt att övergångsvis, i avbidan på åklagarkårens utbyggnad, anlita unga, mindre erfarna åklagaraspiranter för mera kvalificerad åklagartjänstgöring, torde åklagaraspiranterna framdeles komma att uppträda i brottmål av sådan natur, att man däri kan räkna med offentlig försvarare, först omkring fem år efter juris kandidatexamen eller den tid som regelmässigt krävs för antagning till ledamot av advokatsamfundet.

På grund av vad sålunda anförts finner sig riksåklagarämbetet icke kunna tillstyrka juristförbundets framställning.

Föreningen Sveriges häradshövdingar yttrar.

Den fråga, som här beröres av juristförbundet, måste enligt styrelsens mening ses under vidare aspekt än förbundet lagt på densamma. Genom den nya rättegångsbalken infördes en reglering av advokatväsendet, vars syfte var att tillgodose den rättssökande allmänhetens behov av kvalificerade ombud och rättegångsbiträden. För vinnande av detta syftemål har i 8 kap. rättegångsbalken upptagits regler angående utövande av advokatverksamhet i riket. Enligt styrelsens mening är den reglering, som på angivet sätt ägt rum, av utomordentlig betydelse för rättegångsväsendet i riket. Som torde vara allmänt bekant mötte emellertid spørsmålet om denna reglering tveksamhet från olika håll och motstånd häremot restes såväl inom som utom riksdagen. Det ansågs nämligen, att man härigenom skapade ett advokatmonopol, varigenom ett obehörigt intrång gjordes i den fria yrkesutövningen.

Det är för den, som i likhet med styrelsen sätter en betydande vikt vid den reglering av advokatverksamheten, som sålunda genomfördes i samband med nya rättegångsbalkens antagande, uppenbart, att varje åtgärd, som rubbar på de därvid fastslagna principerna, måste underkastas en ytterst noggrann granskning ur skilda synpunkter. Det låg nämligen i öppen dag vid lagens antagande att med de fördelar, som genom bestämmelsen i nämnda kapitel tillerkändes en advokat, också måste följa vissa ur det allmänna synpunkter viktiga förpliktelser, även om dessa för advokaten kunna kännas betungande. En dylik förpliktelse är den i 8 kap. 5 § rättegångsbalken stadgade skyldigheten för advokat att, om offentlig försvarare för misstänkt ej kan erhållas efter frivilligt åtagande, vid domstol i det län, inom vilket han har sitt kontor, mottaga förordnande som försvarare. Man får icke förbise den risk, som alltid kan föreligga, då man ruckar på den givna ordningen, att man kan äventyra hela det stora värdet för rättegångsväsendet, som den i nämnda 8 kap. omförmälda regleringen innebär. Endast om synnerligen starka skäl föreligga, bör man vidtaga någon ändring i de förpliktelser, som sålunda ålagts en advokat.

För styrelsen är det uppenbart, att uppdraget att vara offentlig försvarare är ett uppdrag av stor vikt. Även om det mången gång i det föreliggande fallet kan synas vara en ganska enkel uppgift, som ligger i uppdraget att tjänstgöra som offentlig försvarare, må man dock icke förglömma, att i de flesta fall dock är fråga om mål, där det gäller ett frihetsberövande eller ej och i förstnämnda fallet under vilka former detta frihetsberövande skall äga rum. Det må väl vara sant, att det mången gång krävs större juridiska insikter och större juridiskt skarpsinne att företräda införa rätten i invecklade tvistemål, men när det gäller de brottmål, varom nu är fråga, torde den viktigaste egenskapen hos den offentliga försvararen vara allmän mognad och erfarenhet. Ur denna synpunkt har i rättegångsbalken uppställts kravet att den som förordnas till offentlig försvarare, skall vara medlem av Sveriges advokatsamfund. Det är jämväl enligt styrelsens mening ett oav-

visligt krav, att en offentlig försvarare icke är alltför ung, att han under flera år utövat verksamhet såsom praktiserande jurist och att han genom den mögnad han såväl härigenom som genom sin erfarenhet i övrigt vunnit förstår att såväl hos den tilltalade som hos rätten vinna gehör för den ståndpunkt han företräder.

Med den ståndpunkt styrelsen sålunda i princip intagit till detta spörsmål är klart, att styrelsen endast om synnerligen starka skäl föreligga kan biträda en uppmjukning av stadgandet i 21 kap. 5 § rättegångsbalken. Styrelsen finner icke att förbundet i sin framställning anfört dylika skäl. Det må visserligen vara, att det å vissa håll i landet möter svårigheter att till offentlig försvarare kunna förordna advokat med hänsyn till den bristande tillgången på lämpliga advokater i domstolens närhet, men för mötande av denna olägenhet torde stadgandet i 27 § lagen om införande av nya rättegångsbalken vara till fyllest. Därest det på något håll skulle visa sig att det med stöd av sistnämnda lagstadgande utfärdade kungl. brevet den 19 december 1947 icke innefattar tillräcklig dispens, kan naturligtvis brevets giltighetsområde utvidgas, men styrelsen vill dock varna för att av ekonomiska skäl vara för eftergiven med dispensrätt i förevarande hänseende. Ej heller lärer den omständigheten, att rekryteringen av nya brottmålsadvokater försvåras genom nuvarande regler tillmätas stor betydelse. Det lärer icke möta något hinder för den, som är intresserad av denna del av en advokats verksamhetsområde, att förskaffa sig den utbildning, som härför erfordras, genom att på det advokatkontor, där han är anställd, biträda advokaten vid dessa uppdrags förberedande.

Med hänsyn till vad sålunda anförts får styrelsen i underdånighet avstyrka juristförbundets ifrågavarande hemställan.

Sveriges advokatsamfund anför i huvudsak följande.

Inledningsvis vill styrelsen understryka att den föreliggande frågan icke får betraktas såsom något fackligt spörsmål, beträffande vilket det skulle gälla att tillgodose olika juristkategoriers anspråk på »rättvisa». Frågan måste lösas under uteslutande hänsynstagande till vad som är bäst ägnat att främja en god rättskipning i brottmålsprocessen. Att uppmärksamhet härvid även måste ägnas frågan om rekrytering och utbildning av nya brottmålsadvokater ligger i öppen dag.

Uppgiften att försvara en för brott misstänkt person är viktig och ansvarsfull, icke minst därför att det för försvararen gäller att på en gång tillvarataga den misstänktes rätt och taga tillbörlig hänsyn till allmänna intressen av stor betydelse. En försvarare ställes ej sällan inför problem, vilka svårigen bemästras av annan än den som förvärvat praktisk erfarenhet genom en längre tids utövande av sådan juridisk verksamhet, som omförmäles i 3 § första stycket 3. punkten i advokatsamfundets stadgar. Gäller det att utse privat försvarare, kan det måhända sägas inom vissa gränser vara den misstänktes ensak, om han vill åtnöjas med en försvarare, som har ingen eller ringa erfarenhet av advokatverksamhet. När åter fråga är om förordnande av offentlig försvarare, kräva både det allmännas och den misstänktes intressen att försvararen besitter erforderliga kvalifikationer för uppdraget. Ur allmän synpunkt har man rätt att fordra att försvaret skötes på ett sätt, som icke innebär ett illojalt åsidosättande av det allmännas intressen. Av hänsyn till den misstänkte måste uppställas krav på att den offentliga försvarare som förordnas, måhända mot den misstänktes vilja med åsidosättande av hans önskemål i fråga om personvalet, skall vara väl kvalificerad för sin uppgift. Rättegångsbalkens regel att offentlig försvarare skall vara advokat är därför grundad på mycket goda skäl. Icke

minst viktigt är att den offentliga försvararen i sin egenskap av advokat är underkastad styrelsens tillsyn och att disciplinär åtgärd enligt 8 kap. 7 § rättegångsbalken kan vidtagas mot honom, om han åsidosätter sina plikter som advokat.

Naturligtvis förekomma fall, då det, sedan en brottmålsprocess väl förts till slut, icke utan fog kan sägas att försvaret av den misstänkte varit en föga krävande uppgift, som kunnat på ett tillfredsställande sätt ombesörjas av en mindre kvalificerad kraft än en advokat. Att med säkerhet förutse detta redan vid den tidpunkt, då offentlig försvarare skall förordnas, är emellertid praktiskt taget omöjligt. Det förtjänar dessutom att framhållas att en försvarare många gånger under utförande av sitt uppdrag ställs inför uppgifter och svårigheter, varom rätten på grund av försvararens tystnadsplikt aldrig får någon kännedom.

Såsom motivering för regeln att offentlig försvarare skall vara advokat kan anföras ytterligare en synpunkt. Rättegången i brottmål bygger på den akusatoriska principen. För att jämvikt i processföringen skall ernås måste den misstänkte förses med en kompetent försvarare. Av särskild vikt är att denne i förhållande till domstolen intager en fullt fri och självständig ställning. Såsom justitierådet N. Gärde framhållit i sin uppsats i festskriften till presidenten Karl Schlyter framträder redan ur denna synpunkt klart den stora betydelsen av en oberoende och högtstående advokatkår, ur vilken för uppgiften lämpade försvarare kunna erhållas.

Enligt styrelsens mening är det av nu anförda skäl uppenbart att regeln om att offentlig försvarare skall vara advokat icke bör frångås, med mindre tvingande skäl nödvändiggöra undantag från regeln.

I juristförbundets skrivelse framhålles att den omständigheten att dispens från »advokattvånget» lämnats vid vissa domstolar tyder på att inom ifrågavarande domstolsområden tillräckligt antal advokater saknas för uppdraget såsom offentlig försvarare. Mot detta uttalande finnes självfallet intet att erinra. När juristförbundet därefter uttalar att den erfarenhet, som vunnits under de båda nu tilländalupna åren, skulle utvisa ett behov av ytterligare rekryteringsunderlag för offentliga försvarare även vid andra domstolar, nödgas styrelsen emellertid anmäla en avvikande mening. Det måste rimligen antagas att, om behov av ytterligare rekryteringsunderlag verkligen yppats, ett flertal domstolar skulle ha gjort framställning om tillämpning av bestämmelsen i 27 § promulgationslagen till rättegångsbalken. Såvitt styrelsen har sig bekant har emellertid dylik framställning gjorts allenast i ett enda fall utöver dem, där med stöd av bestämmelsen dispens lämnats. — — —

Antalet advokater uppgår i Göteborg till över 90 och i Stockholm till 356. Var och en av dessa advokater är enligt 8 kap. 5 § rättegångsbalken skyldig att mottaga förordnande som offentlig försvarare, om sådan ej kan erhållas efter frivilligt åtagande. På fullt allvar kan ingen påstå att antalet advokater i Göteborg och Stockholm skulle vara för litet för fullgörande av den uppgift, varom här är fråga. Verkliga förhållandet är i stället det att antalet advokater i dessa två städer är långt mer än tillräckligt. Vad särskilt angår Stockholm är det för övrigt även felaktigt att påstå att för få advokater skulle vara villiga att åtaga sig brottmål. Hos advokatsamfundets sekretariat, som förmedlar anskaffande av offentliga försvarare i Stockholm, ha 70 advokater anmält sig villiga att mottaga sådana uppdrag. Redan detta antal är mer än tillräckligt. En annan sak är att det ändock vore önskvärt att flera advokater i Göteborg och Stockholm ställde sig till förfogande såsom offentliga försvarare. Av flera skäl, som styrelsen finner överflödigt att nu närmare ingå på, bör det nämligen eftersträvas att så

många advokater som möjligt påtaga sig denna uppgift. Vad beträffar landet i övrigt torde — fränsett måhända de största städerna — flertalet advokater frivilligt ha åtagit sig uppgiften att vara offentliga försvarare.

Styrelsen kan alltså icke finna annat än att advokat kåren, som nu omfattar 877 medlemmar, är av tillräcklig numerär för att kunna fylla behovet av offentliga försvarare. Något vidgat rekryteringsunderlag är icke erforderligt. Skulle på någon plats förhållandena verkligen vara sådana att undantag från regel att offentlig försvarare skall vara advokat kan anses erforderligt, förefinnes möjlighet att med stöd av 27 § promulgationslagen förordna om sådant undantag.

Juristförbundets framställning har emellertid motiverats även med en hänvisning till nödvändigheten att rekrytera och utbilda nya brottmålsadvokater. I detta hänseende har juristförbundet särskilt hänvisat till vad advokaten Gottfarb anför i den citerade tidskriftsartikeln. Det skall icke bestridas att ur sistnämnda synpunkt vissa skäl kunna åberopas för ett utsträckande av behörigheten att mottaga ifrågavarande uppdrag till att omfatta jämväl yngre praktiserande eller hos advokat anställda jurister, vilka ännu icke förvärvat den praktiska erfarenhet som fordras för inträde i advokatsamfundet. Särskilt gäller detta i fråga om de hos advokater anställda biträdande juristerna, enär dessa kunna av sin chef eller äldre kolleger på samma advokatbyrå erhålla råd och anvisningar, vartill kommer att den advokat, hos vilken biträdande jurist är anställd, har att bära ansvaret för sitt sätt att instruera och övervaka den biträdande juristen. Även om ur utbildningssynpunkt vissa skäl sålunda kunna anföras för ett utsträckande av behörigheten till att omfatta åtminstone hos advokat anställd biträdande jurist, måste häremot vägas intresset att de offentliga försvararna äro fullt kompetenta för sin uppgift. Det kan uppenbarligen icke generellt förutsättas att varje person, som avlagt juris kandidatexamen, därmed också skulle vara kvalificerad för uppgiften att vara offentlig försvarare (juristförbundet tänker sig ju även en särskild lämplighetsprövning). Tvärtom vill styrelsen hävda den meningen att ingen kan förutsättas äga erforderliga kvalifikationer för denna uppgift, innan han förvärvat grundlig insikt i advokatyrkets utövande i övrigt. Det viktigaste i en brottmålsadvokats utbildning ligger däri att han blir förtrogen med de etiska och andra problem, som advokatverksamheten i sig innesluter, och att han bibringas förmågan att självständigt och utan räddhåga men också med omdöme och takt hävda en klients intressen mot motparten, ja — där så stundom erfordras — även mot domstolen. De specialkunskaper, som erfordras för den särskilda uppgiften att sköta försvaret i brottmål, kan han sedermera utan större svårighet tillägna sig. Ehuru det för advokaterna självfallet skulle vara bekvämast att kunna använda sina biträdande jurister som offentliga försvarare i brottmål, måste styrelsen av nu anförda skäl uttala den meningen att icke heller hänsynstagandet till utbildningssynpunkten bör föranleda någon uppmjukning av regeln att offentlig försvarare skall vara advokat.

Juristförbundet, som uppenbarligen är på det klara med att icke varje juris kandidat kan anses kvalificerad för uppgiften som offentlig försvarare, har föreslagit att hovrätterna skulle äga att på ansökan av praktiserande juris kandidat och efter inhämtande av yttrande från advokatsamfundet och från den underrätt, vid vilken sökanden företrädesvis uppträder, förklara denne behörig att mottaga förordnande såsom offentlig försvarare. Styrelsen måste bestämt motsätta sig detta förslag. Bortsett från det principiellt felaktiga i att för en av de viktigaste advokatuppgifterna officiellt auktorisera en kår av »advokater» av lägre valör, förtjä-

nar framhållas att hovrätterna, vilka i regel torde sakna personlig kännedom om vederbörande sökande, icke ha möjlighet att verkställa någon reell lämplighetsprövning. Styrelsen, som av erfarenhet vet, hur svårt det ofta är att bedöma en sökandes lämplighet, när det gäller ansökan om inträde i samfundet, måste för sin del bestämt avböja att taga någon befattning med lämplighetsprövning i fråga om juris kandidater, som ej sällan måste förutsättas ha så ringa praktisk erfarenhet att en dylik prövning strängt taget är omöjlig. Slutligen vill styrelsen påpeka att, om juristförbundets förslag genomfördes, en ytterst egendomlig situation skulle uppstå i sådana fall, där en juris kandidat, som av hovrätt förklarats behörig att mottaga förordnande som offentlig försvarare, sedermera skulle befinnas icke uppfylla de för inträde i advokatsamfundet föreskrivna villkoren och därför vägras inträde i samfundet.

På anförda skäl hemställer styrelsen att juristförbundets framställning icke måtte föranleda någon Eders Kungl. Maj:ts åtgärd.

Utskottet.

Uppdraget att såsom försvarare biträda en misstänkt vid förberedande och utförande av dennes talan utgör ett på en gång betydelsefullt och grannliga värv. Försvararen har vid utförande av sitt uppdrag att beakta såväl den misstänktes som det allmännas intressen. Svåra avvägningsspörsmål kunna därvid uppkomma. Det framstår därför som angeläget, att försvararen besitter erforderliga kvalifikationer för sitt uppdrag; av honom måste krävas icke blott juridiska insikter utan även allmänt omdöme och livserfarenhet.

I de fall då den misstänkte själv utser sin försvarare kan det inom vissa gränser sägas vara hans ensak, åt vem han vill anförtro uppdraget. Om åter den misstänkte på grund av frihetsberövande eller av annan orsak är ur stånd att själv verka för sitt försvar och det alltså vid behov ankommer på rätten att förordna offentlig försvarare för honom, kommer frågan om försvararens kompetens i ett annat läge. I dessa situationer, då samhället självt ingriper till den misstänktes skydd, måste det enligt utskottets mening uppställas som ett oeftergivligt krav att annan person icke får ifrågakomma för uppdraget än den som kan förutsättas vara väl kvalificerad härför.

Ur dessa synpunkter framstår den i 21 kap. 5 § rättegångsbalken uppställda regeln, att offentlig försvarare skall vara advokat, som väl grundad. Med hänsyn till de för inträde i advokatsamfundet uppställda villkoren innefattar ledamotskapet en garanti för att vederbörande erhållit den utbildning och praktiska erfarenhet, som erfordras för att kunna på ett tillfredsställande sätt föra annans talan inför rätta. Ledamöterna äro i sin verksamhet underkastade tillsyn av samfundets styrelse och denna äger tillgripa disciplinära åtgärder mot dem. Härigenom ha förutsättningar skapats för att en tillfredsställande standard uppehålls bland advokaterna.

Å andra sidan kan icke förnekas, att bestämmelsen att endast advokat får komma i fråga som offentlig försvarare för med sig vissa nackdelar.

Inom några delar av landet är sålunda antalet advokater alltför litet. Möjligheterna att undanröja dessa olägenheter torde dock vara i det väsentliga

tillgodosedda genom de dispensbeslut, som Kungl. Maj:t med stöd av 27 § i promulgationslagen till rättegångsbalken meddelat eller kan komma att meddela. Vid de domstolar, som avses i beslutet, kan jämväl sådan juris kandidat, som icke är ledamot av advokatsamfundet, förordnas till offentlig försvarare, om han finnes lämplig därtill.

De nuvarande reglerna kunna vidare befaras försvåra rekryteringen av nya brottmålsadvokater. I den offentliga diskussionen av förevarande spörsmål har framhållits att, om en ung juris kandidat icke före inträdet i advokatsamfundet finge mottaga uppdrag som offentlig försvarare, han bleve så inriktad på andra grenar av juridisk verksamhet, att han icke sedermera, efter det han vunnit inträde i advokatsamfundet, hade något intresse för att åtaga sig förordnanden som offentlig försvarare. Enligt utskottets mening äro dessa synpunkter värda beaktande. Det måste anses vara ett betydande samhällsintresse, att det finnes ett tillräckligt stort antal advokater som intressera sig för brottmål. Likväl kunna utbildnings- och rekryterings-synpunkterna icke tillmätas avgörande betydelse. Andra och viktigare intressen — framförallt omsorgen om den misstänkte — gripa här in. Påpekas bör också, att det dock icke är omöjligt att vinna utbildning som brottmålsadvokat utan att uppträda som offentlig försvarare.

För en uppmjukning av det ovillkorliga advokatmonopolet på förevarande punkt tala slutligen även vissa praktiska skäl. Om en advokat, som blivit utsedd till offentlig försvarare, på grund av sjukdom eller av annan oförutsedd omständighet blir förhindrad att inställa sig vid huvudförhandlingen, måste antingen förhandlingen inställas, något som kan ställa sig svårt eller olägligt, eller också annan advokat anlitas för uppdraget. Om i sistnämnda händelse den nye försvararen icke tidigare tagit befattning med målet, uppkomma med stor sannolikhet ökade kostnader. Den kostnad, som på detta sätt föranledes utöver vad eljest bort utgå, torde komma att stanna på statsverket. I fall sådana som de nu antydda skulle det innebära en betydande lättnad, om en å försvararens byrå anställd jurist, som redan tagit viss befattning med målet, kunde få rycka in i sin principals ställe, även om han icke är ledamot av advokatsamfundet. Någon större räckvidd ha de nu anförda skälen dock icke.

Enligt utskottets mening bör det, främst av hänsyn till den misstänkte, icke komma i fråga att göra något mera omfattande avsteg från den i 21 kap. 5 § rättegångsbalken uppställda regeln. De förut anförda synpunkterna tala dock för att någon uppmjukning av stadgandet kan komma i fråga. Inom utskottet ha uttalats vissa sympatier för den av föreningen Sveriges stadsdomare framförda tanken, att domstol borde medgivas att på framställning av advokat förordna hos denne fast anställd juris kandidat till offentlig försvarare. Från andra håll inom utskottet har åter förmenats, att stadsdomarföreningens förslag vore alltför långt gående. Däremot kunde man överväga en lösning efter de linjer som förordats av Svea och Göta hovrätt. Advokat, som förordnats till offentlig försvarare, skulle alltså i viss utsträckning kunna berättigas att sätta en hos honom anställd juris kandi-

dat i sitt ställe. Garantier borde dock skapas för att en sådan rätt att anlita substitut icke bleve missbrukad.

Slutgiltig ställning till förevarande spørsmål kan uppenbarligen icke tagas, innan en närmare utredning av frågan ägt rum. I sitt utlåtande nr 23 har utskottet hemställt, att riksdagen i anledning av motionerna I: 98 och II: 118 samt II: 205 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att en utredning måtte tillsättas för att med beaktande av hittills vunna erfarenheter av den nya processordningens praktiska tillämpning utarbeta förslag till erforderliga ändringar i skilda detaljbestämmelser i rättegångsbalken och dess följdförfattningar. Därest en sådan utredning tillsättes, kan det förväntas, att utredningen upptager även det spørsmål, som framdragits i de nu förevarande motionerna. Vid sådant förhållande kan någon särskild framställning från riksdagens sida i detta ämne icke anses påkallad.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att förevarande motioner, I: 242 och II: 292, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 4 maj 1950.

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Olofsson, Lodenius, Lindblom, Cassel och Lindgren;

från andra kammaren: herrar Rylander, Olsson i Mellerud, Johansson i Norrfors, Johnsson i Stockholm, fröken Öberg och fru Johansson i Skövde.
